

Alvarvandring vid Penåsa en varm sommardag 2022

av Ulla-Britt Andersson

Med skammens rodnad måste jag erkänna att jag aldrig sett vare sig Ammatornsörret eller Millersten. Nu måste det bli ändring på det! Vi bestämde träff med Ingela och Tommy Carlström på den nygjorda parkeringen knappt tre kilometer sydost om den gamla skolan i Kastlösa. Man kör gamla banvallen och parkerar strax innan en större skogsdunge. Från parkeringen går en väl markerad stig via Tingstad flisor och vidare till Gösslunda. Vår tanke var att vika av österut strax norr om Rosamosen, följa stenvallen som avgränsar Lilla Dalby NR och ta oss fram till mittmuren. Väl där skulle vi följa den söderut och på

så sätt passera både Ammatornsörret och Millersten. Avslutningen var drygt 2,5 km på den gamla banvallen som fungerar som cykel- och vandringsled. Ryggsäckarna var fyllda med fika och vatten.

Från parkeringen följde vi stigen norrut och behövde inte gå många steg innan den första plantan med kalkkrassing *Erucastrum supinum* dök upp i kalkgruset. Nära bron över Lunda kanal flög en del fjärilar och i vattnet sågs stora ruggar med hybridstrandfräken *Equisetum arvense* × *fluviatile*; vattenmärke *Sium latifolium* blommade fint. Vi kom fram till en nyröjd torräng med rik flora där sexfläckig

Ammatornsörret granskas från alla håll. Foto: Ingela Carlström.

Sista kaffet innan upploppet längs gamla banvallen. Foto: Thomas Gunnarsson.

bastardsvärmare *Zygaena filipendulae* näringssökte. Bland blomstren kan nämnas ljus solvända *Helianthemum nummularium* subsp. *nummularium* (rikligt med stjärnhår på bladens undersida), ängsskära *Serratula tinctoria*, praktbrunört *Prunella grandiflora*, strimklöver *Trifolium striatum* och flentimotej *Phleum phleoides*. I röjda torr- friskängar brukar gräset backskafting *Brachypodium pinnatum* slå till vilket vi såg exempel på. En äldre namn är spärrlosta vilket passar bra på vippans utseende. Vi böjde av åt öster och följde norra kanten av Penäsadungen. På flera ställen noterades buskar med liguster *Ligustrum vulgare* som troligen spridits hit genom fåglars försorg. Den visar redan invasiva tendenser på en del lokaler liksom det än mer förhatliga

spärroxbär *Cotoneaster divaricatus* som hukade i skydd av enbuskarna. Roligare var det att finna smarluta *Thalictrum simplex* subsp. *tenuifolium*, en underart av backruta som främst finns på Öland och Gotland. Vi följde stigen åt nordost mot Rosamosen. Nu dök gullborste *Galatella linosyris* upp. Området runt Penåsa hyser stora förekomster av denna korgblommiga växt som i norra Europa bara finns på Öland och Gotland. Växten är beteskänslig och speciellt får kan gå hårt åt den. Marken antog karaktär av alvar med tunt gruslager ovanpå kalkstenen. Nya bekantskaper för dagen var stenmalört *Artemisia rupestris* alvarklofibbla *Crepis tectorum* subsp. *pumila*, den sistnämnda endemisk för Öland.

Ingela och Tommy letar kalkstenslavar på vittrade kalkstensblock. Foto: Ulla-Britt Andersson.

Nu skymtade Rosamossen med dess gröna vegetation i mitten och vi avvek från leden för att inta dagens första fika. Någon vattenspegel sågs inte och det var lätt att trampa ner i kalkgyttjan när man balanserade på tuvorna av bunkestarr *Carex elata*. Tyvärr återfann vi ingen planta med honungsblomster *Herminium monorchis* som tidigare är noterad strax söder om mossen. Flera torrsomrar i rad har kraftigt missgynnats den lilla orkidén. Bland Rosamossen invånare kan nämnas strandpryl *Plantago uniflora*, lökgamander *Teucrium scordium*, flocksvalting *Baldellia ranunculoides*, spikblad *Hydrocotyle vulgaris*, dikesveronika *Veronica catenata* och vattenklöver *Menyanthes trifoliata*. En snok *Natrix natrix* slingrade i väg när vi störde den.

I fuktängen blommade luddkrissla *Pentane brittanica* och dagens första fatsvamp *Poronia punctata* växte på gammal hästspillning; vi skulle se mycket mer av den under dagen. Strax nordväst om Rosamosen växte stor sandlilja *Anthericum liliago* på en sprickrik kalkstensplata; vi räknade till 124 plantor. Medan jag var upptagen av räknandet lyckades Tommy fotografera en svartfläckig blåvinge *Pbengaris arion*, en av dagens roligaste fynd.

Strax var vi framme vid muren som avgränsar Lilla Dalby NR norrut och enligt plan följde vi muren österut. Man hade röjt en mindre skogsdunge, vilket gynnat en del växter som man sällan ser ute på Stora Alvaret: lundelm *Elymus caninus*, bergkorsört *Senecio sylvaticus* och kornvallmo

Papaver rhoeas. Att markens kalkinnehåll var ganska lågt skvallrade fynden av pilsterstarr *Carex pilulifera* och blekstarr *C. pallascens* om. Efter den röjda tråddungen vidtog ett stort område med grusalvar och kalksten genomdragen med sprickor. Nu började det flyga blåvingad gräshoppa *Sphingonotus caeruleus* tillsammans med rosenvingad gräshoppa *Bryodema tuberculata*, den sistnämnda avslöjade sig genom ett rasslande läte när den flög upp. Bergskrabba *Globularia vulgaris*, gaffelfibbla *Pilosella dichotoma*, äkta ölandssolvända *Helianthemum oelandicum* var. *oelandicum*, såpört *Gypsophila fastigiata*, alvarglim *Silene uniflora* subsp. *petraea* och dvärgviol *Viola pumila* kunde läggas till på artlistan. I grusalvar sågs rödmire *Lysimachia*

arvensis, småsporre *Chaenorhinum minus* och uddögontrost *Euphrasia stricta* var. *stricta*, den sistnämnda med blanka blad som helt saknade körtelhår.

Nu såg vi mittmuren som vi måste över på något vis. Det var inte lätt när det fanns både eltråd, taggtråd och kalksten i vägen. Ammatornsroret, ett gravröse, ligger i själva mittmuren på gränsen mellan Kastlösa och Hulterstad socknar. Från röset hade man bra utsikt över den flacka landskapet och nu fick det bli lunch. Några närbelägna kalkstensblock såg ut att ha den rätta vittringsgraden. Jovisst, här växte alvarplacodlav *Squamarina gypsacea* på en ny lokal. Alvarmalört *Artemisia oelandica* avslöjade sig genom de typiska bladen, ingen doft från dem men de påminner starkt om

En varm trio som nått Millersten. Foto: Ulla-Britt Andersson.

renfanans bladmatter. Vi följde mittmuren söderut och passerade Penåsabäcken, den naturliga fortsättningen på Lunda kanal. I dess närhet såg vi luddstar *Carex tomentosa*, ängsstarr *C. hostiana* och äppelros *Rosa rubiginosa* (doftade på långt håll). Ingela upptäckte krusfrö *Selinum carvifolia* och slidsilja *S. dubium* som växte nästan sida vid sida. Det var ett bra tillfälle att träna skiljekaraktärer. Krusfrö har nertill en stjälk som är vasst vingad medan den är trind hos slidsilja. Slidsilja har en märklig utbredning i Sverige. Växten är vanlig i svagt hävdade fuktängar och strandängar på Öland, finns spridd runt Kalmar men är för övrigt mycket sällsynt i vårt land.

Vi närmade oss Millersten som är ett stort flyttblock av granit som ligger i muren mellan Kastlösa och Hulterstad socknar. Naturligtvis fick det bli ett gruppfoto vid denna mäktiga sten. Den gamla banvallen hägrade i fjärran, nu började benen kännas trötta. Enligt kartan skulle vår runda vara ca åtta kilometer men vi kom att gå en bra bit över en mil innan vi var tillbaka vid bilarna. Nära banvallen frapperades vi de drivor med grusslok *Melica ciliata* vars typiska vippor vajade i den svaga vinden. Grusslok minskar påtagligt om betestrycket är hårt men nära banvallen var det

betesfredat och gräset kunde visa upp sig i sin fulla prakt. På stigen växte mursenap *Diploaxis muralis*, en inkommen växt som intagit många lämpliga alvarmiljöer. Vi testade de stora vilstolar som kommit på plats nyligen. Nu skulle man haft en cykel att ta till de sista kilometrarna. På banvallen är det lyckligtvis lättgånget och backvial *Lathyrus sylvestris* växte på flera ställen. På Öland återfinns många av växtens lokaler längs den gamla banvallen. Några enstaka strån med vittätel *Aira caryophyllea* lyckades vi leta upp strax innan de helt föll isär. Vittätel har goda förekomster längs långa sträckor av banvallen, från Penåsa och nästan ända fram till Skärlov på östra sidan av ön. Strax före parkeringen passerades ånyo Lunda kanal med fynd av bäckmärke *Berula erecta*. Det var ett gäng trötta, törstiga men nöjda vandrare som till sist nådde målet. Nu fick det bli en stor glass som belöning. Vi noterade 251 taxa längs vår vandring trots att vi främst antecknade det mest intressanta. På min näthinna finns kvar bilder av två ängshökhannar som jagade varandra och på långt håll tiggande ungar av havsörn. Jag hoppas att någon läsare blir inspirerad av texten att under sommaren göra om vår vandring över denna spännande del av Stora Alvaret.